

คำว่า มรรค และผลนั้น ทางศาสนาท่านหมายความว่าอย่างไรบ้างคะ ดิฉันยังไม่เข้าใจเท่าที่ควรสมกับเป็นชาวพุทธ

ทางศาสนาท่านหมายความว่า ทางเดินของงานที่ผู้ทำหวังความถูกต้อง และได้รับผลเป็นที่พอใจ ถ้าเป็นมรรคผลของธรรมในตำรา ก็คือคำชี้แจงวิธีทำหรือวิธีดำเนินว่า ทำอย่างไรนั้น ๆ ถูก ควรทำอย่างนั้นหรือวิธีนั้น ผลที่ถูกจะแสดงขึ้นมาอย่างนั้น ๆ ให้ผู้ทำได้รับผลที่เกิดจากการทำถูกของตนอย่างนั้น ๆ ตามลำดับของการทำถูกมากหรือน้อย และทำอย่างนั้น ๆ เป็นความผิดควรหยุด ถ้าขึ้นทำผลจะแสดงอย่างนั้น ๆ ขึ้นมา ให้ผู้ทำได้รับผลที่เกิดจากการทำผิดของตนอย่างนั้น ๆ ตามลำดับของการทำผิดมากหรือน้อย ถ้าเป็นมรรคผลของคน ก็คือผู้ทำหรือผู้ดำเนินตามธรรมที่ชี้บอกไว้ เช่น คนให้ทาน รักษาศีล เจริญภavana บวชเป็นพระเป็นเณร เถร ชีแล้ว ต้องรักษาปฏิบัติตามหน้าที่และเพศของตนเป็นประจำ ไม่ให้ผิดพลาดไปจากหลักศีลธรรมที่ตนรักษาและบำเพ็ญอยู่ ผลจะแสดงขึ้นกับตัวผู้ทำให้ได้รับความสุขใจตามลำดับ ที่ทำได้มากหรือน้อย ถ้าเป็นทางผิด ผู้ทำผิด จำต้องได้รับผลที่ไม่พึงปรารถนาตามลำดับแห่งการทำผิดมากหรือน้อย นี้อธิบายเป็นสองภาค คือภาคมรรคผลในตำรา และภาคมรรคผลของคนผู้ทำตามธรรมในตำรา

ฆราวาสที่ทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ทางโลก จะจัดกิจการที่ทำและผลงานที่ได้รับว่าเป็นมรรคเป็นผลเหมือนทางศาสนาได้ไหม และพอจะสงเคราะห์มรรคผลที่ฆราวาสทำ เข้ากับมรรคผลทางศาสนาได้ไหม

จัดเป็นมรรคเป็นผลได้ เพราะพระพุทธเจ้าก็ทรงสั่งสอนโลกเพื่อมรรค เพื่อผล ทั้งมรรคผลทางโลกและมรรคผลทางธรรมอยู่แล้ว นับแต่ตรัสรู้เป็นลำดับมาถึงวันปรินิพพาน ตลอดทุกวันนี้ และคำว่ามรรค ก็คือทางเดินของงานทุกประเภทที่ชอบธรรมของฆราวาสอยู่แล้ว ผลก็คือรายได้ที่เกิดจากงานที่ทำ จะได้มากหรือน้อยจัดเป็นผลของงานทั้งนั้น จะสงเคราะห์หรือไม่ก็คือมรรคกับผลของฆราวาส ผู้ทำงานจำต้องได้รับผลคือรายได้เป็นเครื่องตอบแทน ตามแนวทางแห่งธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วอยู่โดยดี เช่น ท่านสอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในงานที่ชอบ ซึ่งเป็นทางปิดกั้นความขาดแคลน กันดาร และเป็นทางไหลมาแห่งโภคทรัพย์สมบัติทั้งหลาย ก็คือสอนให้คนทำงานตามทางมรรค และมีรายได้ตามผลที่บอกไว้ ฉะนั้น จะสงเคราะห์หรือไม่ก็อยู่ในวงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว คุณะจะสงเคราะห์ให้เป็นอะไรอีก หรือจะสงเคราะห์ให้เป็นมรรค ผลนิพพาน ด้วยอย่างนั้นหรือ

เปล่า ไมใช้อย่างนั้นคะ ดิฉันอยากให้อยู่ในเครือญาติของพระศาสนาเท่านั้นแหละคะ ไม่กล้าอาจเอื้อมสูงจนถึงมรรค ผล นิพพานอะไรหรอกคะ ท่านนี้ทำให้ดิฉันละอาย อยู่ ๆ ก็เจองานการของฆราวาสมาเป็นนิพพาน

ก็เห็นคุณแสดงความอยากสงเคราะห์เอานักเอาหนา สงเคราะห์อย่างไรให้ก็ดูเหมือนยังไม่พอใจ อาจารย์ก็มองเห็นอยู่แต่นิพพานเท่านั้น จะเป็นทีพอใจของคุณ ก็เลยจะยกให้คุณไปหมดเสีย แมต่นจะไม่ได้ก็ยอมอดเท่านั้นเอง

คำว่า มรรค ผลนั้นมีที่ประเภทคะ ทั้งส่วนใหญ่และส่วนย่อย ผู้เป็นฆราวาสจะพอปฏิบัติได้บ้างไหม ตลอดเด็กที่มีวัยพอจะรู้และปฏิบัติได้

ส่วนใหญ่มีสี่ ที่เรียกว่า มรรคสี่ ผลสี่ และนิพพานหนึ่ง แต่มีได้อยู่ในวงมรรคและผลเหล่านั้น ส่วนย่อยที่เป็นมรรคเป็นผลของโลกปฏิบัติกันมาประจำชีพ และประจำแผ่นดินนั้นนับไม่ถ้วน เพราะการงาน และผลของงานของโลกมีมากจนเหลือจะคณานับได้ การปฏิบัติไม่ว่าฆราวาสหญิงชายและเด็กได้ทั้งนั้นไม่มีอะไรขัดข้อง เพราะธรรมมีหลายชั้น ตามกำลังความสามารถของแต่ละเพศละวัย จะปฏิบัติบำเพ็ญสำหรับตน สมกับว่าเกิดมาเพื่อแสวงหาความสุขความสมหวัง ประกอบกับศาสนาก็สั่งสอนโลกไปสู่จุด คือความสุขความสมหวังอยู่แล้ว จึงไม่มีอะไรขัดแย้งกันระหว่างศาสนากับคนทั้งโลกซึ่งมุ่งต่อจุดอันเดียวกัน

มรรคผลส่วนทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวกับฆราวาสผู้ครองเรือน ท่านจะพอมีโอกาสอธิบายให้ฟังได้บ้างไหม ถ้ามีดิฉันขอกราบรบกวนท่านอนุเคราะห์บ้าง เพื่อฆราวาสจะได้รู้เรื่องของศาสนาว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับตนอย่างไรบ้าง

มรรคผลเป็นของแน่นอนตายตัวต่อความมุ่งหวังของโลกอยู่แล้ว จะให้อาจารย์อธิบายอย่างไรอีก เมื่อกี้เราก็พูดกันอยู่แล้วว่า มรรคคือทางเดินของการงานและความประพฤติอริยาตัยอันดีงามทุกประเภท ดังนี้ถ้าต้องการความมั่งคั่งสมบูรณ์ไม่อยู่แบบอด ๆ อยาก ๆ ก็ต้องเป็นคนขยันหมั่นเพียรในงานที่จะให้เกิดผลเป็นความสุข ถ้าต้องการเป็นคนดีก็ต้องฝึกหัดความประพฤติจริตนิสัยให้ดี ไม่เป็นคนหัวดีถือรั้น ผลจะเกิดขึ้นกับตัว คือเป็นคนร่ำรวย และสวยงามทางความประพฤติทุกด้านไม่มีที่ต้องติ โลกเราถ้าได้คนอย่างที่ว่านี้ไว้ประดับโลก โลกก็จะกลายเป็นสวรรค์วิมานขึ้นมาในแดนมนุษย์เท่านั้นแล จะไปหาสวรรค์วิมานที่ไหนกันอีก

แต่ถ้าความประพฤติและการงานเหลวแหลกแล้ว อยู่ที่ไหนก็คือผู้ก่อไฟเผาตัวอยู่นั่นเอง ไม่มีความสุข แม้จะถูกจับพลัดจับผลูขึ้นไปบนสวรรค์วิมานชั้นใดและหลังใด ก็

ไปเป็นคนเลวทรามและอดอยาก บ่นทุกข์บ่นยากอยู่บนสวรรค์วิมานนั้น ไม่มีเวลากินอยู่หลับนอนได้เลยอยู่นั่นเอง ทั้ง ๆ ที่คนอื่นเขาสนุกสนานรื่นเริง ชมทิพยสมบัติในวิมานบนสวรรค์ชั้นนั้น ๆ ส่วนผู้ไม่มีวาสนาเพราะมีแต่ความขี้เกียจ จะไปหาความสุขความสบายมาแต่ที่ไหน ก็คือเจ้าทุกข์อยู่นั่นแล เพราะเป็นคนใช้ประเภทไม่รับยา แม้พระพุทธเจ้าเสด็จมาสอนเอง ก็ทำนองวางยาให้คนไข้ที่ตายแล้ว ยาจะไปมีประโยชน์อะไรสำหรับคนตายแล้วเล่า

ส่วนผู้สนใจในเหตุผลตามหลักธรรมอยู่แล้ว ย่อมไม่ลำบากในการสั่งสอน มิหนำเรายังสู้ไม่ได้เสียด้วย เช่นมรราวาสบางคน เวลาบำเพ็ญเพียรอดอาหารตั้ง ๑๕-๑๖ วันไม่ยอมรับเลย ทั้งความเพียรในการเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาก็เก่ง กลางวันก็ไม่เห็นพักผ่อนหลับนอนบ้างเลย กลางคืนก็นอนเพียงชั่วโมงสองชั่วโมง เข้า ๆ ยังมาทำอาหารถวายพระได้สบายและคล่องแคล่วว่องไว คนดีเรายังสู้ไม่ได้ เมื่อถูกถามถึงการอดอาหารก็ตอบได้อย่างมีเหตุมีผล สมกับศาสนาคือหลักเหตุผล และสอนเพื่อเหตุผลแท้

ผู้ที่เป็นนักทำทานก็เหมือนกัน พุดอะไรออกมาให้ทราบนิตไม่ได้ คอยแต่จะบริจาทานทำเดี่ยว หมดเท่าไรไม่ว่า แบบถึงไหนถึงกัน ปฏิคาหก คือผู้รับทานต้องระวังไม่เช่นนั้นจะเอาจริง ๆ ไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลืองใด ๆ ขอแต่ให้สนใจที่อยากทำทาน นี้ยกตัวอย่างมาพอเป็นเครื่องพิจารณา สำหรับคนที่มึศรัทธาและมีเหตุผลต่อตนและผู้อื่นทั้งปัจจุบันและอนาคตอยู่แล้ว ย่อมเป็นคนไม่นิ่งนอนใจทั้งประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต คนเราที่สำคัญยิ่งก็คือ ถ้าใจไม่เอาถ่านแล้วก็เหมือนคนไข้หนักเต็มที่ไม่มีความหาย นอกจากจะตายเท่านั้น คุณจะเห็นว่าอย่างไร โปรดพุดได้ไม่ต้องเกรงใจ

ที่ท่านอธิบายไปนั้นดิฉันไม่ค้าน แต่คนเรามีนิสัยไม่เหมือนกัน ดังดอกบัวสี่เหล่าที่ท่านเทียบไว้ บางเหล่าก็สั่งสอนง่าย นิดเดียวก็เข้าใจและได้ความขึ้นทันที บางเหล่าก็สอนเพียงสองสามครั้งก็เข้าใจได้ความ ตามเสด็จพระพุทธเจ้าได้ บางเหล่าก็จำต้องตั้งหน้าตั้งตาสอนเอาจริง ๆ จนติดปาก เพราะสอนแล้วสอนเล่าอยู่ทำนองนั้น ผู้ฟังก็ชินหู ดูนาน ๆ ไปก็ชินตา ท่องบ่นไปก็ชินปาก นานไปก็พอได้ความรู้และวิธีปฏิบัติ ค่อยเป็นผู้เป็นคนขึ้นมา บางเหล่าก็จมอยู่ในโคลนตมเลย ไม่มีความสามารถไพล่ขึ้นมาได้ ผู้สั่งสอนก็รำคาญจนทนไม่ไหว

ตอนนี้ดิฉันเห็นใจท่านผู้ทำการสั่งสอน เพราะสุดวิสัยที่จะสั่งสอน ส่วนสามเหล่านั้นชี้ท่าน ถ้าไม่มีผู้เมตตาสั่งสอน ปล่อยทิ้งไว้ก็ไร้ผลซึ่งควรจะได้อยู่แล้ว ถ้าได้รับการอบรมสั่งสอนเท่าที่ควร บ้างก็จะแยมบาน บ้างก็จะไพล่แล้วแยมบาน บ้างก็จะค่อยไพล่ในวันและ

เวลาต่อมาแล้วแยมบานไปเป็นลำดับลำดับ นับว่าจะเป็นประโยชน์แก่โลกอย่างมากมาย ท่านเห็นอย่างไรก็กรุณาไม่ต้องเกรงใจ เพราะดิฉันก็เป็นลูกศิษย์อยู่แล้ว

อาจารย์ก็เห็นดังที่เรียนแล้ว คุณพูดถึงดอกบัวสี่เหล่านั้ก็นับว่าถูกต้องตามที่ พระพุทธเจ้าทรงนำมาเปรียบเทียบมวลมนุษย์ แต่อาจารย์มาติดตัวเอง เพราะไม่ทราบว่า จะอยู่ในดอกบัวเหล่าไหน เพื่อไปตกอยู่ในเหล่าที่สี่หรือที่ห้านอกบุญเสียแล้ว คุณจะว่าอย่างไร

ท่านหรือจะตกเหล่าที่สี่หรือที่ห้า โอโฮโฮ แยม ลูกศิษย์แยมไม่ใช่ท่านแยม แล้วพวกดิฉันจะ ตกไปเหล่าไหนเล่า เมื่อท่านเกิดไปตกในเหล่าที่สี่ที่ห้าเสียแล้ว

ขอมอบให้แต่ละคนไปตัดสินเอาเอง คนอื่นเขาไม่กล้ามาตัดสินให้ เพราะกลัวจะมา ตกลึกเหมือนพวกเราเข้าอีก ก็ยิ่งจะแยมไปหลายคน

เอาละคะ ถึงท่านจะไม่กล้าตัดสินท่านก็ตาม ดิฉันจะนำไปคิดบัญชีเอาเอง โดยท่าน ไม่ต้องเป็นกังวลด้วย ที่ดิฉันเรียนถามเรื่องมรรคและผลข้า ๆ ซาก ๆ ก็เนื่องจากมีความ มุ่งหมายอยากให้คุณอธิบายมรรคและผลของฆราวาสให้ฟังเป็นตอน ๆ คือ มรรคผลของ เด็กเป็นอย่างไร ของหนุ่มสาวเป็นอย่างไร ของคนที่มีครอบครัวแล้วเป็นอย่างไร ของคนแก่ เป็นอย่างไร และมรรคผลของทางราชการงานหลวงเป็นอย่างไร จะควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะ เป็นมรรคผลที่ควรแก่ภัย และหน้าที่ของตน ๆ ตลอดประเทศชาติที่มีศาสนาเป็นเครื่อง อบรม เพื่อคนจะได้รู้เรื่องศาสนา และปฏิบัติให้เหมาะสมกับที่เป็นพุทธศาสนิกชนของโลก ที่มีศาสนาประจำชาติ

เด็กประพัตติตนเป็นคนดี มีโอวาทของพ่อแม่และครูอาจารย์เป็นเครื่องปกครอง ไม่ฝ่าฝืน อยู่ในระเบียบข้อบังคับที่ดีของเด็ก ๆ ไม่เป็นคนหัวดื้อถือดีแบบสัตว์ไม่มีเจ้าของ ไม่ชอบหัดเที่ยวในสถานที่หายนะ เป็นคนซื่อสัตย์สุจริตต่อผู้ปกครองและเพื่อนฝูง ไม่หัด ลักเล็กขโมยน้อย เป็นคนขยันหมั่นเพียรต่อการศึกษาและงานอื่น ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของตัว เป็นคนชอบประหยัดทรัพย์ ไม่ฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่าย รู้จักฐานะและวัยของตัว เป็นคน อ่อนน้อมถ่อมตัว รู้จักเคารพผู้ใหญ่ที่สูงอายุและเพื่อนฝูงที่อาวุโสกว่า(อายุแก่กว่า) ไม่ เย่อหยิ่งจองหองเพราะชาติสกุลและสมบัติอำนาจ วางตนโดยสม่ำเสมอต่อหมู่เพื่อน ไม่ถือ ตัว ไม่ชอบเอาไรต์เอาเปรียบเพื่อนเพราะความเห็นแก่ตัวจนเป็นนิสัย เห็นเพื่อนตกทุกข์ได้ ลำบาก ซึ่งควรจะช่วยเหลือได้ ไม่ดูตายโดยขาดความสนใจ

ที่กล่าวมาเหล่านี้แต่ละอย่างล้วนเป็นมรรค คือทางเดินอันราบรื่นถึงงามแห่งความ ประพัตติของเด็ก และเป็นผลซึ่งจะตามสนองให้เป็นเด็กดี มีธรรมเป็นหลักใจ เป็นที่อบอุ่น

แก่เด็ก และพ่อแม่ผู้ปกครองก็เบาใจ หายห่วง อันเป็นความสุขสบายทั้งสองฝ่าย นี่คือมรรคผลของเด็กที่ควรดำเนิน เพื่อผลอันดีมีความสุขตลอดไป หนุ่มสาวเป็นวัยที่มีคุณค่าและรักสวยรักงาม ควรรักและสงวนตน สมกับตนกำลังเป็นสมบัติอันมีค่าและสวยงามมาก ไม่ซิงสุกก่อนห่าม ไม่ประพฤติดัวในลักษณะชายก่อนซื้อ จะขายไม่ออกเมื่อถึงเวลาขายจริง ๆ (เวลาจะควรมีครอบครัว) ประพฤติตัวให้มีขอบเขต และมีหลักใจมั่นคงต่อสิ่งยั่วชวน ไม่หลงเชื่อง่ายและจ่ายไม่มีหลักฐานค่าประกัน (ยังไม่ได้เป็นคู่ฟุ้งเป็นฟุ้งตาย)

การคบเพื่อนหญิงเพื่อนชายไม่คบในฐานะปล่อยตัว แต่คบในฐานะผู้มีสติ และปัญญาอยู่กับตัวทุกเวลาที่คบ คอยสังเกตเล่ห์เหลี่ยม และความเคลื่อนไหวดีชั่วของเขาอยู่เสมอ ไม่นอนใจ สถานที่เรีงมัยงมกายอย่าหาญเข้าไปโดยคิดว่าตนฉลาดและมีทรัพย์มาก เพราะเวลาความฉลาดจะอับแสง ทรัพย์จะดับสูญไปในเวลาเช่นนั้น แม้ตัวผู้เป็นเจ้าของก็มองไม่เห็น ปัญญาจะตกอับ ทรัพย์จะสูญไป ใจจะเสียหลัก ออกจะหักทิ้งหงาย ตัวจะตายทั้งเป็น และเหม็นคลุ้งไปหมดทั้งตัวและวงศ์สกุล จะคว่ำหาอะไรไม่เจอ เพราะความเลินเล่อผลอดตัวพาให้ล้มตาย จะกลายเป็นคนหมดความหมายลงในเวลานั้นโดยไม่คาดฝัน

ฉะนั้น จึงควรพากันเตรียมทำนากลัวไว้ก่อน นั้นแลจัดเป็นความฉลาดอันแหลมคม เป็นคนดีอันแสนลึก นึกขึ้นมาเวลาใดก็ภูมิใจ ปัจจุบันก็สวยสด อนาคตก็แจ่มใส ไปที่ไหนก็ไม่จน เพราะสติปัญญามีอยู่กับทุกคน เราค้นหาต้องเจอทุกเวลาที่ต้องการ ท่านที่เป็นหนุ่มสาว ถ้าต้องการชาวศรีวิไลประดับตัว โปรดสนใจในมรรค คือทางเดินอันดีเยี่ยมของหนุ่มสาว ที่แสดงมานี้ผลตอบสนองต้องมีสุขสมบัติไม่ขัดสน จะดำรงตนเป็นสุขีทุกทิวาราตรีไม่สงสัย ตามนัยที่แสดงมาในมรรคผลของหนุ่มสาวก็สมควรเวลาอายุตีเพียงเท่านั้น

ชายหญิงที่มีครอบครัวเป็นหลักฐานแล้ว ทางที่ถูกและดีงามก็คือต่างคนต่างพยายามส่งเสริมหลักฐานของตนให้มีความแน่นหนามั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่บั่นทอนบ่อนทำลายสมบัติ (คู่ครองและสมบัติอื่น ๆ) ที่มีอยู่แล้วให้โยกคลอนโอนเอน ต่างคนต่างวิ่งเต้นชวนขายหารายได้เพื่อค้ำจุนและส่งเสริมครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง และระวังอย่าเหยียบย่ำลำต้นโค่นทำลายรากฐานของครอบครัว คือไม่ดูถูกเหยียดหยามคู่ครอง แม้จะเป็นคนจนคนโง่เขลาเบาความคิดและมาจากสกุลใดก็ตาม ไม่ควรรื้อขึ้นมาเหยียบย่ำอันเป็นการทำลายศักดิ์ศรี และวงศ์สกุลของกันและกัน ซึ่งประเพณีถือกันอย่างยิ่ง คู่ครองแต่ละฝ่ายไม่ควรไปแตะต้อง ผิดหรือถูกซึ่งควรจะวากกล่าวกันบ้างในฐานะผู้รับผิดชอบ และหวังฟุ้งเป็นฟุ้งตายด้วยกัน ก็ควรมีวงจำกัดที่สมควรแก่เหตุไม่ให้ลุกลามออกไป

เพราะคู่ครองของกันและกันเป็นสิ่งที่เกิดจากเลือดหัวอก คือความรักและสมัครใจของแต่ละฝ่ายโดยเฉพาะ แม้จะเป็นคนชาติชั้นวรรณะและสกุลใด ต่างฝ่ายก็ทราบกันอยู่แล้ว ไม่มีใครบีบบังคับ แต่หากเป็นเพราะกรรม คือเจ้าความรักพาสลักลงลึกแบบถอนไม่ขึ้น แม้จะเอาพื้นพสุธาคือแผ่นดินอันใหญ่หนามาซึ่งแข่งชันน้ำหนัก ยังพ่ายความรักแผ่นดินอันแสนหนักพังทลายลง ส่วนความรักแม้เราสลับไปพื้นดินมายังคงอยู่ มิได้ขยับเขยื้อนไปแม้แต่นิด เพราะความรักประเภทนี้ลบไม่หายคายไม่ออก บอกห้ามไม่เชื่อฟัง ถ้าความรักได้ฝังลงแล้วต้องจมมิด ถ้าติดก็ติดแบบจม ใครไม่ควรกล้าอวดเก่งต่อความรักเมื่อยังไม่รู้ฤทธิ์ของมัน

ความรักถ่วงได้ขึ้นบนบ่าของใครแล้ว จะไม่เลือกชาติชั้นวรรณะเพศพระเพศเณร และวัยหนุ่มสาวเฒ่าแก่อย่างไร เจ้าความรักต้องนั่งบนบ่าแล้วจับขอ (ขอให้ได้อย่างใจรัก) สับลงบนศีรษะโดยไม่เลือกใคร ว่าเป็นหน้าอินทร์ หน้าพรหม เช่นเดียวกับนายควาญช้าง สับศีรษะช้างด้วยขอนั้น พระ เณร เถร ชีแตกวัดแตกวา บางแห่งจนถึงกับวัดร้างไม่มีพระจะอยู่ค้ำวัดกระทั่งขรัวตา ก็เพราะอะไรเป็นผู้ขบไล่เล่า ถ้าไม่ใช่เจ้าความรักตัวเทวทัตนี้เท่านั้น เป็นผู้มีอำนาจขบไล่แบบไม่มีใครกล้าต่อสู้ นอกจากจะพากันหมอบราบไปตาม ๆ กันเท่านั้น

ผู้เขียนนี่ก็จะเป็นใครที่ไหน ถ้าไม่ใช่ผู้ถูกระสุนของมันยิงเอาจนสลบสลิด พอฟื้นขึ้นมาบ้างก็เดินโซซัดโซเซจับปากกามาทำทำเขียนอวดโลกทั้ง ๆ ที่กำลังผลุบ ๆ โผล่ ๆ อยู่อย่างนั้นเอง ใคร ๆ ถ้ายังไม่ได้ขึ้นบนเวทีลองดีให้เห็นฝีมือกับความรักประเภทก่อแล้วดับไม่ลงเสียก่อน อย่าด่วนอวดว่าตัวเก่ง ถ้าอวดเก่งในทางอื่น ๆ จะพอมีทางยอม และยกให้บ้าง แต่จะมาอวดในทางนี้แล้ว เพียงหมัดเดียวก็พอเตรียมหาเปลมาหามคนสิ้นท่า เพราะความรักตัดสันดานลงไปได้แล้ว และยังจะแพ้วและเซ็ดหลาบจนวันตาย ไม่มีทางว่าจะมาขอแก้มืออีกต่อไปได้เลย

อำนาจแห่งเจ้ากรรมตัวรัก ๆ นี้แล ทำให้โลกลงทุกหย่อมหญ้า แต่โลกก็ถือเป็นความสนุกทุกหย่อมหญ้าเช่นเดียวกัน ฉะนั้นจึงไม่มียาแก้ให้หายยุ่งได้ตลอดมา ไปที่ไหน แม้จะอุดหูข้างหนึ่ง แต่หูอีกข้างหนึ่งก็ไปแอบฟังเสียงบ่นว่ายุ่งว่าทุกซกันได้ ถ้าจะอุดทั้งสองหูก็กลัวจะไม่ได้ยิน เรื่องจึงลงเอยตรงที่ว่าเรื่องเท่ากัน ฉะนั้นคู่ครองแต่ละฝ่ายจึงควรเรียนและปฏิบัติต่อความรักด้วยความรอบคอบ อย่าผลอตัวปล่อยให้ความรักเหี่ยวเฟ่นพ่านจะทำให้ยุ่งแบบโลกแตกแต่หัวใจยังมี ผู้แสวงผลจึงได้รับความทนทุกข์ทรมานไม่มีวันจบสิ้น

คำที่ว่าปล่อยความรักให้ออกเที่ยวเฟ้นพานั้น คือปล่อยความรักแบบไม่มีขอบเขต ความพอดีดังที่เห็น ๆ กันอยู่ ทำให้คนข้างหลังยุ่ง และคอยหาบาปหากรรมแทบอกจะแตก เพราะเจ้าความรักเที่ยวสร้างไว้ คู่ครองคือสามีภรรยา จึงไม่ควรสนใจไยดีกับความรักประเภทอาหารนอกบ้าน จะทำให้ครอบครัวร้าวราน หรือแตกทลายได้อย่างไม่มีอะไรมาต้านทาน จะไปทำมาค้าขาย หรือทำราชการงานราษฎร์งานหลวง ต้องทำความเข้าใจกับตัวเองไว้อย่างเคร่งครัดว่า เรื่องความรักนอกบ้านคือนอกจากคู่ครองของเราแล้ว ไม่ใช่เรื่องของเราอย่างเด็ดขาด ในขณะที่เดียวกันต้องระลึกถึงความรัก และความไว้วางใจที่เราได้ให้คำมั่นสัญญาแก่คู่ครองของเราอย่างไม่มีการแบ่งรับแบ่งสู้ใด ๆ แล้วก็ความรักนอกบ้านเป็นความรักชั้นทำลาย และเป็นความรักที่ร้ายแรงที่สุดสำหรับคนที่มีการครอบครัวแล้ว เช่นเรา เราผู้มีการครอบครัวแล้วจึงเข้ากับความรักประเภทเผาทิ้งเป็นนี้ไม่ได้อย่างเด็ดขาด

เมื่อต่างคนต่างรู้สึกว่าคุณมีครอบครัวแล้ว และต่างก็ปฏิบัติต่อตนเองอย่างเคร่งครัดแบบขีดเส้นตายเลย แล้วครอบครัวนั้น ๆ ก็อยู่ด้วยกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข และต่างก็มอบชีวิตฝากเป็นฝากตายต่อกันอย่างสนิทใจ ไม่มีอะไรมาแบ่งแยกได้ เงินทองที่หามาได้ก็เป็นขึ้นเป็นอัน ไม่มีทางรั่วไหล และเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวล้วน ๆ ไม่ไหลซึมออกไปนอกกลุ่มนอกรทาง นี้แลมรรค คือทางเดินของการทำงานและความประพฤติของคนที่มีการครอบครัวเป็นหลักยึดแล้ว และผลก็คือความสุขในครอบครัวนั้น ๆ ซึ่งไม่มีอะไรมาขัดขวางแย่งชิง เป็นความสุขของผัวรักสวณเมียจริง ๆ

ไม่มีความสุขใดในโลกนี้จะเสมอความสุขของสามีร่วมเป็นภรรยาพร้อมตายไม่ยอมแยกจาก ไม่ยอมพลัดพรากจากกันตลอดอวสาน เกิดชาติใดปรารถนาขอพบกันเพราะอำนาจแรงอธิษฐาน และความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันยอมมีหวังเป็นไปได้ตามใจหมาย ดังอธิบายมา คือมรรคผลของคนที่มีการครอบครัวแล้ว เห็นว่าพอสมควรยุติ โปรดนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัว จะไม่ได้เห็นผู้หญิงวิ่งตามชายชู้ และผู้ชายวิ่งตามหญิงสาว ซึ่งเป็นที่น่าทุเรศเอนักหนาเหมือนคนไม่มีหัวใจอีกต่อไป ถ้าปักใจเชื่อธรรมของพระพุทธเจ้า ความยับยั้งตัวเองก็จะพอมีได้ ความสุขก็จะพอปรากฏ ไม่เป็นทำนองว่าเชือกอยู่บนอากาศไปทำเดี่ยว

คนที่มีอายุผ่านเข้าปัจฉิมวัยแล้ว จัดว่าเป็นผู้ได้ผ่านโลกมาพอประมาณไม่บกพร่องในทางสัมผัสถูกต้องกับสิ่งดีชั่วต่าง ๆ ที่มีอยู่ประจำโลก และมีทางจะบวกลบชีวิตที่ผ่านมา กับเหตุการณ์ของโลกได้พอสมควร วัยนี้เป็นวัยที่จะรับแรงเข้าหาที่พึ่งทางใจกับศีลธรรมได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีอุปสรรคแล้ว เพราะเป็นวัยจะปลดเปลื้องทุก ๆ สิ่งที่เคยถือเป็นภาระ

มานมนาน มิใช่วัยที่จะกล้าหาญต่อภาวะที่เป็นของหนักทั้งทางกายและทางใจ โดยไม่ยอมลดตัวลงไปตามวัยของใครเลย โลกและชั้นที่เราเห็นอยู่เวลานี้ ไม่มีทางสงสัยว่าจะเป็นอะไรต่อไปกว่าเท่าที่เป็นอยู่และเห็นอยู่เวลานี้ เพราะมีความเจริญและความเสื่อมอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งควรจะเห็นได้อย่างชัดเจนทั้งภายในและภายนอกไม่มีทางสงสัย

สิ่งที่จะเป็นสาระสำหรับตัวก็คือคุณงามความดี ซึ่งเป็นของไม่จีตจางตลอดมา จะดีอยู่กับอะไร งามอยู่กับผู้ใด ต้องเป็นสิ่งที่โลกปรารถนาโดยทั่วกัน ข้อสำคัญขอให้ดีและงามต่าง ๆ มาปรากฏอยู่กับตัวเสียเอง นั่นแหละเป็นที่เหมาะแก่ใจผู้ใฝ่ฝันอยู่แล้ว ลองคิดดูสิ่งที่ว่าดีหรืองามมีอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าไกลหรือใกล้คนเรายังปรารถนากันทุกคน แต่ดีอย่างไรจริงและแน่นอนนั้นได้แก่ศีลธรรม ถ้าศีลธรรมมีอยู่กับผู้ใด ดีแท้ ดีแน่นอน และดีเด่นย่อมมีอยู่กับผู้นั้น ผู้นั้นเป็นผู้มีของดีและของจริงอยู่กับตัว แม้ไม่ต้องออกร้านก็มีได้ลดคุณค่าลงแม้แต่น้อย วัยที่ผ่านโลกมาพอสมควรแล้ว ควรหาของดีประเภทนี้ไว้เป็นหลักใจและอวดลูกหลานต่อไป เขาจะได้รักและเคารพบูชาตลอดกาลนาน

ดีกว่าจะนั่งบ่น นอนบ่น หิวก็บ่น กระทบก็บ่น หุงข้าวและไปบังก็บ่น ทำอาหารไม่ถูกปากก็บ่น ยกอาหารมาช้ำหน้อยก็บ่น เด็กพูดคุยกันบ้างตามภาษาเด็กก็บ่น เขาเปิดวิทยุตั้งบ้างก็บ่น เขาไม่เปิดให้ฟังเสียงเพลงบ้างก็บ่น เขาเปิดเบาฟังเสียงเพลงไม่ชัดก็บ่น ใครทำไม่ถูกใจนิดก็บ่น แม้ที่สุดตัวทำไม่ถูกใจตัวเองก็บ่น ลูกขึ้นลำบากบ้างก็บ่น เดินไปมาไม่สะดวกก็บ่น วิชาบ่นเลยคล่องปากไปเอง เบื้องต้นก็หัดบ่นกับลูก ๆ หลาน ๆ ในบ้าน ต่อมาก็บ่นตะไปเลย จนลูกหลานเบื่อและรำคาญ ไม่อยากเดินเข้ามาแอบและผ่านหน้า นี่คือนิสัยของคนแก่บ้าน เล่นลูกหยอกหลาน เล่นไปนาน ๆ ก็พาลดูพาลโกรธให้เขา ทนไม่ไหวเขาก็พากันหนีไป บทเขาไม่มาหากก็บ่นคิดถึง บ่นอยากให้เขามาหา เพราะตายายคิดถึง

เรื่องของคนแก่จึงยุ่งอยู่เสมอทำนองนี้ และถึงคราวจะจากลูกหลานไปจริง ๆ จะไม่ได้กลับมาบ่นให้เขาอีก ก็กลับเป็นห่วง จิตเลหายที่ยึดไม่ได้ กลายเป็นคนเสียหลักไปในเวลาเช่นนั้นก็มีนับจำนวนไม่น้อย ฉะนั้นเมื่อทราบแต่ต้นมือแล้วจึงควรทอองคาถาพุทธโธเป็นต้น ไว้จนคล่องปากคล่องใจ เมื่อถึงเวลาจริง ๆ พุทธโธจะไม่พาให้ยุ่ง แต่จะพาไปอย่างสบายหายห่วง เพราะจิตได้พุทธโธดวงเลิศเป็นที่พึ่งแล้วไม่มีอะไรจะเสมอเหมือน ผู้ที่อยู่ในวัยใดก็ควรเตรียมตัวไว้แบบบุคคลไม่ประมาท นั่นแลเป็นบุคคลผู้ไม่เสียท่า เพราะเวลามีชีวิตอยู่ก็เป็นผู้รักาศีลธรรมประจำนิสัย ใจก็เย็น มองเห็นหน้าหลานก็น่ารัก ไม่น่าบ่นเหมือนคนเจ้าทุกข์ซึ่งหาแต่ทางระบาย แทนที่ระบายออกไปแล้วตนจะสบาย คนอื่นกลับเดือดร้อน ตนก็พลอยได้รับทุกข์เพิ่มขึ้นอีก ทำนองเอาน้ำสกปรกไปชะล้างสถานที่ ๆ ไม่

สะอาด เลยกลายเป็นเพิ่มความสกปรกให้ทวีมากขึ้น ลูกหลานก็ยังไม่รู้ว่าอะไรถูกอะไรควร ตากับยายก็เอาเรื่องบ่นชะล้างลงไปบนสมองเด็ก เรื่องก็พลอยยุ่งไปทั้งตากับยายและ ลูกหลาน หอะอะไรเป็นสาระพอจะยึดถือไม่ได้

ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้ผู้นำของครอบครัวและวงงานต่าง ๆ มีศีลธรรมเพื่อทำคนให้ ดี นอกจากนั้นยังเป็นคติตัวอย่างอันดีแก่ลูกหลานอีกด้วย เวลาตนจากไปก็เป็นสุข เพราะ ธรรมคุ้มครองป้องกัน คนที่มีความสุขซึ่งเกิดจากความดีที่ตนทำไว้แล้ว อยู่โลกไหนก็เป็น สุข เพราะความสุขต้องอยู่กับผู้ทำดี ผู้ทำดีไปอยู่ที่ไหน ความสุขก็ไปอยู่กับผู้นั้น ผู้ ปรารถนาความสุขไปเป็นเพื่อนสอง ก็จำต้องทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญเมตตาภาวนา อันเป็นทางให้เกิดสุข ดีกว่านั่งบ่น นอนบ่นว่าทุกข์ยากลำบากกาย ลำบากใจอยู่เปล่า ๆ ไม่ เป็นประโยชน์อะไรเลย นี่แลคือมรรคผลของคนแก่ที่ควรสนใจบำเพ็ญมากกว่าวัยใด ๆ แต่ ธรรมที่กล่าวทั้งนี้เป็นสาธารณะแก่ผู้หวังพึ่งความดีทั่ว ๆ ไป ที่ระบุนคนแก่ขึ้นหน้าก็เนื่องจาก คนแก่คงมีโอกาสบำเพ็ญมากกว่าวัยอื่น ๆ และระบุนไว้ตามลำดับวัยที่ได้อธิบายมาเป็น อันดับ ๆ เข้าใจว่าท่านผู้อ่านผู้ฟังจะพอเข้าใจและถือเอาเนื้อความได้

ส่วนมรรคผลของข้าราชการนั้นอาจารย์ไม่ค่อยเข้าใจ คงจะเป็นไปในทำนอง เดียวกันกับที่อธิบายผ่านมาแล้ว เป็นแต่เปลี่ยนไปตามหน้าที่การงานแผนกนั้น ๆ เท่านั้น การดำเนินงานที่เรียกว่ามรรคยอมถือเอาความถูกต้องของการทำงาน และความสุจริตต่อ หน้าที่เป็นสำคัญ ถ้าทำผิดและทุจริตต่อหน้าที่ก็ผิดความมุ่งหมายของมรรค คือทางเดิน ของงาน และเป็นผลเดือดร้อนทั่วแผ่นดิน โจรผู้ร้ายนานาประเภทก็ชุกชุมนับแต่วงแคบไป ถึงวงกว้าง และนับแต่ผู้น้อยขึ้นไปถึงผู้ใหญ่ ก่อความเดือดร้อนไปทุกหนทุกแห่ง เพราะ เรื่องนี้เป็นสาเหตุ ถ้าทำงานถูก และสุจริตต่อหน้าที่ผลงานก็ได้มาก ประเทศชาติก็เจริญ โจรผู้ร้ายก็ลดลงเป็นลำดับตามกำลังความดี ซึ่งต่างคนต่างสนใจนำไปใช้หรือชะล้างสิ่ง สกปรก ให้หายกลืนที่เหม็นคลุ้งไปทุกสารทิศได้มีทางเบาบางลง

แม้ไม่หมดไปเสียทีเดียว บ้านเมืองก็พลอยสงบสุข เพราะต่างคนต่างมองดูความสุข ทุกข์ของกันและกันอย่างทั่วถึง แทนที่จะมองดูตัวเพียงคนเดียว และหาทางกอบโกยเพื่อตัว คนเดียว ตามหลักธรรมชาติแล้วการทำชั่วทุจริต ไม่ว่าจะเป็นคนโง่ทุจริต คนฉลาดทุจริต ผู้ใหญ่ทุจริต ผู้น้อยทุจริต เด็กทุจริต หรือใคร ๆ ทุจริต แม้ที่สุดลูกเราทุจริต ทั้งในที่แจ้ง และที่ลับ ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ทั้งหมดนี้จัดเป็นการทำชั่วทุจริตอยู่ในตัวของผู้ที่ทำอย่าง สมบูรณ์ โดยไม่มีอะไรมาแบ่งแยกให้ความสมบูรณ์แห่งความชั่วทุจริตของผู้ทำนั้น ๆ ลด น้อยลงกว่าเดิมเลย จำต้องทรงดอกทรงผลไว้ในตัวของมันอย่างสมบูรณ์เสมอกัน แม้วัตถุ

สมบัติในกลุ่มนั้นที่ถูกทุจริตไปเท่าไร และไม่ว่าจะด้วยวิธีใด จะต้องขาดความสมบูรณ์เท่าที่มีอยู่เดิมลงทันที

ในขณะที่เดียวกันประโยชน์จากสิ่งที่ขาดไปนั้นก็ขาดลงพร้อม ๆ กัน โดยที่เจ้าของหรือใครจะทราบหรือไม่ก็ตาม เช่นเรามีเงินอยู่ร้อยบาท แต่ถูกขโมยไปเสียแม้เพียงหนึ่งบาท แต่ประโยชน์ที่จะเกิดจากเงินหนึ่งบาทต้องเสียไป โดยเจ้าของจะทราบว่าเงินหนึ่งบาทได้หายไปหรือไม่ไม่สำคัญ สำคัญที่เงินขาดจำนวนเดิมลงหนึ่งบาท และขาดประโยชน์ไปเท่าจำนวนเงินหนึ่งบาท นี่เป็นหลักตายตัวไม่มีทางแก้ไขให้เป็นอย่างอื่น ถ้าเกิดขโมยหรือทุจริตมากกว่านั้น และขโมยหรือทุจริตไปเรื่อย ๆ จนเป็นโรคเรื้อรัง ประโยชน์ที่ควรได้รับจากสมบัติจำนวนและประเภทที่ถูกทุจริตนั้น ๆ ก็จะต้องขาดไปแบบเรื้อรังเช่นเดียวกัน การขาดรายได้ที่ควรจะได้ไปตลอดสาย จึงไม่ใช่ทางสงบสุขของบ้านเมือง และไม่ใช่เรื่องที่ทำทุจริตนั้น ๆ จะทำความเจริญและความสงบสุขแก่บ้านเมือง แต่เป็นการตัดทอนผลประโยชน์ที่จะให้เกิดความสงบสุขขาดไปตลอดสาย

นี่เรียกว่ามรรคเสื่อมผลก็พลอยเสื่อมไปด้วย ผู้ควรจะได้รับประโยชน์จากสิ่งที่หลุดลอยไปมากน้อยมีจำนวนเท่าไร ก็พลอยเสื่อมจากประโยชน์ไปตาม ๆ กัน และเสื่อมไปตลอดสายไม่มีที่สิ้นสุด เสื่อมจากจำนวนน้อยไปหามาก จนไม่มีอะไรเหลือเพื่อให้เสื่อมต่อไปอีก จะเรียกว่ามรรคเหลวแหลก ผลแหวกแนวก็ไม่ผิด เพราะขึ้นอยู่กับผู้พาให้เหลวไหล ส่วนมรรคเจริญผลเจริญนั้น ผู้ดำเนินงานต่างทำถูก และสุจริตต่อหน้าที่ทุกแขนงของงาน ผลรายได้ก็สมบูรณ์และทั่วถึง ผู้ใหญ่กับผู้น้อยมีความเมตตาสงสารและเคารพกัน มีความเชื่อถือและไว้วางใจกันได้ บ้านเมืองก็เกิดความสงบเย็น สิ่งบั่นทอนทั้งส่วนใหญ่ ส่วนย่อยก็พลอยลดลงตามส่วนแห่งความสุจริตชำระล้าง ความสกปรกรกรุงรังที่เคยมีก็ค่อยหาย กลายเป็นความสะอาดขึ้นมาทุกแห่งหนตำบลหมู่บ้าน ประชาชนก็มีความชื่นบานหรรษาโดยทั่วกัน

นี่แลคือมรรคผลของราชการงานแผ่นดิน ถ้าต่างมุ่งเพื่อตนและประเทศชาติศาสนาเจริญก็ควรดำเนินตามหลักธรรม คือมรรคอันเป็นเส้นทางที่ถูกต้อง ผลจะเป็นที่เจริญตาเจริญใจทั่วถึงกัน เพราะคนเราที่อาศัยกันอยู่เป็นหมู่เป็นพวก ความสุข ทุกข์ ได้ เสีย ต่าง ๆ ย่อมกระเทือนถึงกันอยู่โดยดี ไม่มีผู้ใดจะทนนั่งเสวยสุขอยู่ในกองสมบัติแต่ผู้เดียวได้ เมื่อคนทั้งโลกต่างเป็นทุกข์เดือดร้อนกันทั้งแผ่นดิน นอกจากคนที่เขามีชื่อว่า นายสุข นามสกุลสุขคนเดียวเท่านั้น เขาจะมีสุขเฉพาะชื่อและนามสกุล ส่วนตัวเขาเองก็คือคนทุกข์ร้อนเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่ว ๆ ไปนั่นแล ฉะนั้นคนเราซึ่งอาศัยกันอยู่ จึงควรคำนึงถึงเพื่อนมนุษย์

ตาตาๆ ด้วยกัน เช่นเดียวกับความรู้สึกภายในที่หวังพึ่งโลกจะนั้น โลกกับเราก็จะเป็น ปีกแผ่นแน่นหนาไปด้วยกัน โลกเสื่อมเราก็พลอยเสื่อมด้วย โลกฉิบหายเราก็พลอยฉิบหาย ด้วย โลกตายเราก็พลอยตายด้วย เมื่อความเกี่ยวเนื่องกันมีอยู่อย่างแยกไม่ออก จึงไม่ควร คิดจะเป็นเศรษฐกิจมีความสุขลำพังเราคนเดียวในท่ามกลางโลก ซึ่งกำลังขาดแคลนทุกซักร้อน และหวังพึ่งคนดีมีใจเป็นธรรมอยู่ทุกลมหายใจ ผู้หาญคิดจะเป็นผู้ก่อไฟเผาตัวและโลกให้ ฉิบหายป่นปี้ไปตาม ๆ กัน เท่าที่อธิบายมาก็เห็นว่าพอสมควร คุณยังมีสงสัยอะไรก็สนทนากันได้

ถ้าเป็นดังท่านอธิบายนี้ ศาสนาที่ทรงมรรคทรงผลไว้ทุกประเภท ก็ไม่ขัดกันกับคนทุกเพศทุกวัยละซีท่าน เพราะพึ่งท่านอธิบายแล้ว คำสั่งสอนในแง่ต่าง ๆ ล้วนสอนแนะเกี่ยวกับการอาชีพของคนทั่วโลกที่ทำกันเป็นประจำ การสอนศาสนาก็คือการแนะแนวของการทำงานให้ถูกทาง เพื่อผลที่ได้มาจะเป็นที่เย็นใจแก่เจ้าของ ไม่เห็นมีอะไรขัดแย้งกับการอาชีพของโลก ซึ่งพอจะแยกจากกันระหว่างคนและการทำงานกับศาสนา ความจริงคนและการทำงานกับศาสนาเป็นของคู่เคียงกัน จะแยกกันที่ตรงไหนดิฉันยังมองไม่เห็น ถ้าพูดถึงการทำงานก็ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องนัดแนะ คนทำไม่ถูกทางซึ่งจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น ศาสนาก็เป็นเครื่องนัดแนะ

สามีภรรยาจะแตกร้างจากกัน ศาสนาก็นัดแนะให้มีความรักและปรองดองกัน หรือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะประพฤตินอกใจกัน ศาสนาก็สอนแนะไม่ให้ทำเพราะผิดหลักของคนที่มีการที่จืดแฉะแล้ว ไม่ให้ทำแบบคนบ้ากามตามตรอกตามซอกถนนสายต่างๆ ซึ่งไม่มีคุณค่าและความหมายใด ๆ แล้วลูกประพฤติความเกเร ศาสนาก็สอนแนะให้กลับตัวประพฤติเป็นคนดี เด็กก็ศึกษาเรียนหนังสือและไปโรงเรียน ศาสนาก็สอนแนะให้เป็นคนขยันหมั่นเพียร และอดทนเรียนจนสำเร็จ เพราะงานที่กำลังทำอยู่เวลานี้จะเป็นอาชีพของตนในอนาคต ถ้าขี้เกียจและหยุดเรียนเสียจะไม่มีอาชีพต่อไป และไม่วางงานขึ้นใจ รู้สึกจะมีศาสนาเข้าช่วยแนะแนวเสมอ ดิฉันเห็นอย่างนี้จะผิดหรือถูกก็กรุณาเตือนด้วย

ความจริงก็เป็นอย่างนั้น คนเราจะดีจะชั่วหรือจะเป็นจะตายอย่างไร ก็อยู่ในกรอบของศาสนา เพราะศาสนาเป็นแหล่งใหญ่ที่สุดในโลกที่ชี้ชะตากรรมของสัตว์โลกผู้ทำดีทำชั่ว และได้รับผลเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ก็ล้วนอยู่ในที่ศาสนาสอนไว้แล้วทั้งนั้น ไม่มีใครจะสามารถแหวกแนวศาสนาไปได้ ฉะนั้นศาสนาจึงเป็นเหมือนดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงสว่างแก่โลกให้คนมีนัยน์ตาดีได้เห็นสิ่งต่างๆ และประกอบการทำงานได้โดยสะดวกทั่วหน้ากัน ศาสนาก็ส่องแสงสว่างคือคำสั่งสอนไว้ทุกแง่ทุกมุม ไม่มีบกพร่อง ผู้สนใจดำเนินตามหลักศาสนา

จะทำการงานทุกประเภทให้สำเร็จลงได้ด้วยความรอบคอบ และได้ผลสมบูรณ์ไม่รั่วไหลแตกซิม ไม่ว่าจะงานส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะงานราษฎร์หรืองานหลวง ไม่ว่าจะงานส่วนตัวหรือส่วนรวม จะเรียบร้อยไปตลอดต้นตลอดปลาย ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ สูง ๆ ต่ำ ๆ ทั้งงานและผลของงาน

เพราะศาสนาสอนคนให้สะอาดทั้งเครื่องนุ่งห่มใช้สอย ทั้งความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ทั้งการงานทุกแผนก และทุกประเภทของงาน ไม่ได้สอนให้คนสกปรกโสมมแบบ ร้อยแปดตั้งที่เคยเห็นกันอยู่ คนของศาสนาจึงต้องเป็นคนสะอาดทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับตัวเป็นคนเปิดเผย ไม่ด้อม ๆ มอง ๆ คด ๆ โกง ๆ เป็นคนตรงไปตรงมา ไม่มีคดงอล่อลวงหลายเหลี่ยมหลายคม แม้จะขมก็ขมแบบเป็นยา จะหวานก็หวานเพื่อชวนดื่มและให้คุณแก่ร่างกาย ไม่มีโทษแบบยาพิษเคลือบน้ำตาล ได้ตัดสิ้นใจอย่างใดด้วยเหตุผลแล้วต้องรักษาดันรักษาปลาย ไม่ให้ขาดกระจุกกระจายหลายติดหลายต่อ ซึ่งส่อลักษณะของคนไม่จริง

หลักศาสนาจริง ๆ เป็นอย่างนี้ ถ้าว่าตรงก็ตรงต่อความจริง คือเหตุผลล้วน ๆ ไม่มีอะไรเข้าแอบแฝง ผู้ถือศาสนาจึงควรมีเหตุผลประจำตนและกิจการ ตลอดถึงสิ่งเกี่ยวข้องทั่ว ๆ ไป สมกับเรียนและปฏิบัติศาสนาเพื่อความรู้ความฉลาดเอาตัวรอดจากอุปสรรคไปเป็นลำดับไม่อัปจน เพราะศาสนาไม่ใช่สิ่งอัปจนซึ่งผู้ปฏิบัติจะเป็นคนเสียท่า และจนมุมกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน คุณต้องการคนที่จนมุมไหม ถ้าไม่ต้องการก็อย่าโกหกตัวเอง คิดอะไรถูกต้องกับเหตุผลแล้วอย่าปล่อยให้ความโกหกมาพาดำเนินงาน มันจะมาผลาญงานให้ย่อยยับไปหมด ไม่มีชิ้นดีเหลืออยู่เลย

ถ้าไม่ใช่ตัวของดิฉันเป็นคนที่จนมุมอยู่แล้ว คนอื่น ๆ ดิฉันก็ไม่ต้องการ เพราะที่ตะเกียกตะกายทั้งทางโลกและทางธรรมอยู่ทุกวันนี้ ก็เพื่อจะผ่านความจนมุมนั่นเองเป็นส่วนใหญ่ ถ้าพูดถึงความโกหกตัวเองแล้วดิฉันรู้สึกมีบ้อย แต่มิได้คิดว่าจะโกหกตัวเองมาแต่ต้น หากมีอันให้ฉลาดเคลื่อนจนได้ ตอนนี้ดิฉันยอมสารภาพไม่ทราบจะแก้ไขอย่างไรโปรดท่านเมตตาสอนด้วย

ถ้าจำเป็นก็ควรทราบไว้ว่าจำเป็น แต่โดยมากไม่ว่าอะไร ถ้าเป็นความบริสุทธิ์ชอบจะหาที่กำบังเป็นที่หลบภัยเสมอ นี่ถ้าไม่ใช่อุบายหลบภัยของความโกหกอาจารย์ก็เห็นใจ แต่ถ้าเป็นอุบายหลบภัยแล้วก็แสดงว่าความโกหกหาที่กำบังได้ดี จนเจ้าของไม่มีทางทราบได้เลย และยังเป็นทางออกของมันอย่างแยบยลต่อไปอีกเป็นเวลานาน จนไม่สามารถจะจับตัวได้เลยก็อาจเป็นไปได้

ตอนนี้ ท่านแทบถูกใจคำความโกหกของดิฉันจริง ๆ เพิ่งจะมาระลึกได้ซึ่งตรงกับคำที่ท่านว่าเมื่อกี้เอง คือบางครั้งดิฉันว่าจะไปฟังปาฐกถา ความโกหกก็มาจุดลากดิฉันไปทางอื่นเสียหายเสียไปเลย วันหลังเพื่อนมาเล่าให้ฟังเลยเกิดความเสียดายและเสียใจมาก ทั้งโกรธให้ตัวเองว่าไม่ได้ไป และความโกรธตัวเองในเรื่องอื่นๆ ซึ่งเข้าในลักษณะนี้ก็มีอยู่หลายครั้งและบ่อยมาก ท่าน แต่ดิฉันไม่รู้สึกรู้ว่าได้อะไรจากความเยบคายชนิดกล่อมให้หลับสนิทนี้ เพิ่งมารู้จากท่านวันนี้เอง

ถ้าจะพยายามเอาชนะตัวเองก็อย่าให้ถูกโกหกจนบ่อยนัก จะเป็นนิสัยโกหกประจำตัว ต่อไปก็อาจโกหกคนอื่นได้ เช่นเดียวกับเด็กเริ่มฝึกหัดขี่มอเตอร์ไซค์ เบื้องต้นก็ขี่มอเตอร์ไซค์ในบ้านของตัวเอง ครั้นแก่เข้าก็ขี่มอเตอร์ไซค์ได้ทั่วไปไม่เลือกหน้า จนกลายเป็นเสือร้ายตัวลือนามได้ ฉะนั้น เพราะนิสัยเป็นสิ่งสำคัญมาก เมื่อทำเข้าบ่อย ๆ ก็กลายเป็นนิสัยขึ้นมาแล้วแก้ไขได้ยากหรือไม่ได้เสียเลย ฉะนั้นท่านจึงสอนให้ฝึกหัดนิสัยไปในทางดี เมื่อเคยชินแล้วก็ไม่ต้องถูกบังคับ และไม่ถูกบังคับตลอดไป

ที่นี้ดิฉันเข้าใจ ต่อไปจะพยายามฝึกหัดไม่ให้บ่อย จนไม่ยอมให้มันโกหกเราได้เลย เพราะการโกหกตัวเองก็ทราบอยู่แล้วว่าไม่ดี แต่มิได้สนใจจะแก้ไขชนิดปักใจจริง ๆ วันนี้ถูกท่านเขียนเสียบ้างจึงรู้สึกโทษของตัวเองว่าเป็นคนไม่จริงมานานแล้ว และดีใจที่ได้คิดจากท่านในเรื่องโกหกตัวเอง ดิฉันขอกราบขอบพระคุณท่าน

.....

วานนี้ดิฉันมากกราบท่านแต่ไม่พบ เด็กบอกว่าท่านไปธุระ ดิฉันเลยไปทำธุระแล้วกลับบ้าน วันนี้เลิกจากงานแล้วมาอีก ดีใจที่ได้พบท่าน ดิฉันขอขอบกวนเรียนถามข้อข้องใจที่ไม่สามารถปลดเปลื้องด้วยตนเองได้ คือเชื่อว่าดิฉันเป็นคนหัวดีถือดี ไม่ยอมฟังและลงไคร่ง่าย ๆ ครูอาจารย์สอนไม่ยอมเชื่อฟัง ไม่ทราบว่าจะจะเป็นความจริงตามที่เขาทำหรืออย่างไร ดิฉันไม่แน่ใจตัวเอง คือเวลาดิฉันทำภาวนาใจได้รับความสงบอย่างไรก็ได้เล่าให้เพื่อนที่สนิทและอาจารย์ฟัง แต่ผู้ที่จะชมผลงานที่ดิฉันทำและมาเล่าให้ฟังไม่ค่อยมี โดยมากก็ตำหนิว่าดิฉันทำภาวนาแบบล้าสมัย เพราะสมาธิเป็นทางคดโค้งมาก และยากจะถึงจุดที่หมายได้เร็วกว่าเท่าที่ควรจะถึง

บางท่านก็บอกว่าสมาธิของคุณให้เก็บใส่ตู้ไว้ก่อน แต่ให้คุณเร่งวิปัสสนาไปเลย คุณจะมีมูลค่าแต่สมาธิอยู่จะไปไม่ถึงไหน เพราะทุกวันนี้เขาใช้วิปัสสนากันทั้งนั้น ไม่ได้ใช้ทาง

สมาธิกันเพราะล่าช้ามาก แต่เวลาท่านสอนวิปัสสนาให้ดิฉัน ท่านก็สอนกรรมฐานอันเป็น อารมณ์ของสมณะ ซึ่งดิฉันก็ไม่แน่ใจว่าจะควรเชื่อท่านหรือไม่อย่างไร บางครั้งก็มีการ ถกเถียงกันบ้างกับเพื่อน ๆ และอาจารย์ที่ถามและตอบไม่เข้าเรื่องราวกัน เลยพากันตำหนิ ว่าดิฉันไม่เชื่อฟังหมู่เพื่อนและครูอาจารย์ ทีนี้อยากทราบว่า สมาธิภาวนาที่ดิฉันทำและ ปรากฏผลนั้นเป็นทางคดโค้ง และควรจะมีเก็บเข้าตู้ตั้งที่ว่าจะจริง ๆ หรืออย่างไร ดิฉันไม่เข้าใจ ว่าวิปัสสนาแปลว่าอย่างไร และวิธีทำวิปัสสนาทำอย่างไร ดิฉันควรปฏิบัติกับสมาธิภาวนาซึ่ง กำลังเป็นไปอยู่เวลานี้อย่างไรบ้าง และดิฉันเป็นคนหัวตื้อจริงไหม ถ้าจริงจะควรกำจัดมัน ด้วยวิธีใด โปรดท่านบอกวิธีกำจัดให้ดิฉันด้วยจะขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ตามเสียงที่คุณพูดเป็นเชิงอยากให้เราชมเชยผลงานของคุณ เมื่อเขาไม่ชมก็พาล โกรธเขา แล้วกลับมาหาเรื่องใส่เขาว่า เขาตำหนิคุณว่าเป็นคนหัวตื้อถือดี ถ้าเช่นนั้นคุณก็เป็น คนที่ควรตำหนิ แล้วจะให้อาจารย์ชมเชยคุณตรงไหนเล่า ถ้าคุณมีมูลความจริงพอจะนำมา ยืนยันได้ว่าคุณมิใช่คนหัวตื้อ คุณก็ลองเล่าความจริงให้อาจารย์ฟังบ้างว่า คุณภาวนาจิต สงบเป็นผลซึ่งจะควรนำมายืนยันนั้น มันสงบอย่างไร ตอนอื่น ๆ ที่คุณถามนั้นค่อยพูดกัน ทีหลัง เราพูดกันเป็นตอน ๆ ไปดีกว่า โปรดเล่าให้อาจารย์ฟังบ้าง เล่าบัดนี้ที่เดียววานไปจะ เสียดส ทานไม่อร่อย

มิใช่ท่าน มิใช่ดิฉันอยากให้เราชมเชยผลงานที่ดิฉันทำได้ และดิฉันมิได้หาเรื่องใส่ เขาว่ามาหาเรื่องใส่ว่าดิฉันเป็นคนหัวตื้อ แต่ดิฉันอยากฟังเหตุผลที่ดิฉันทำไม่ถูก ถ้าควร เก็บเข้าตู้ดิฉันก็ยินดีเก็บตามคำที่มีเหตุผลดีแล้ว แต่อยู่ ๆ ก็จะมาตำหนิและสั่งให้เก็บสมาธิ เข้าตู้ไปเลยนั้น ดิฉันยังไม่ยอมเก็บ จนกว่าจะเห็นสมควรด้วยเหตุผลทุกอย่างแล้ว เพราะ ธรรมเป็นสิ่งที่มิใช่เหตุผล จะทำเอาอย่างง่าย ๆ ขายอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ไปเลยเหมือนผักปลา ในตลาดนั้นยอมไม่ได้

การภาวนาของดิฉันเท่าที่ปรากฏรู้สึกสงบเย็น ในเวลาจิตหยั่งลงสู่สมาธิจิตไม่ทำงาน ใด ๆ ด้วยความคิดอ่านต่าง ๆ ในเวลานั้น จิตทรงความรู้ไว้อย่างสมบูรณ์ ไม่ส่งกระแส ออกไปรับรู้และหลงเรื่องใด ๆ เหมือนน้ำที่ถูกปิดกั้นไว้ไม่ให้ไหลซึมออกไปสู่ที่ต่าง ๆ ทั้ง สงบนิ่งใสและสะอาดฉะนั้น ความรู้สึกในเวลานั้นเป็นเหมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ครบองค์สรณะ ใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับท่าน จนกว่าจิตถอนขึ้นมา ซึ่ง เป็นเหมือนทูลลาท่านจากที่เฝ้า แล้วกลับคืนมาบ้านของคนมีกิเลสหนาปัญญาไม่ปรากฏ และอยู่กับสิ่งที่ยั่วชวนกวนใจไปตามเดิม จากนั้นก็ไปทำงานเพื่อประทังชีวิตเป็นไปวันหนึ่ง

ๆ เหมือนโลกทั่ว ๆ ไป เวลาว่าก็ทำภาวนาเข้าเฝ้าพระรัตนตรัยดังที่เคยเข้าเฝ้าจนกว่าจิตจะถอนขึ้นมา

วันเสาร์-อาทิตย์ว่าง ๆ ก็ทำภาวนา และไปฟังธรรมกถาตามวัด และสถานที่ต่าง ๆ ที่เคยไปเป็นประจำ มิให้วันที่ว่างขาดไปได้ ดิฉันมิได้ชอบเที่ยวหาความสนุกรื่นเริงกับสิ่งต่าง ๆ นอกจากกับธรรมซึ่งเป็นยาระงับความกำเริบของใจเท่านั้น ความสงบเย็นใจ ดิฉันถือเป็นการพักผ่อนใจพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องแสวงหาความรื่นเริงอื่นใดมาช่วย ซึ่งเป็นชนิดที่ก่อความใจให้กำเริบลำพองเท่านั้น เพราะความรื่นเริงกับสิ่งภายนอก ขณะที่กำลังเพลิดเพลินอยู่ก็ดูเหมือนเป็นความสุข แต่พอความเพลิดเพลินนั้นหายไป ใจกลับมีอาการชนิดจ้องหองคะนองเมฆเข้ามาแทนที่ และทำการยุแห่จิตให้ชุ่มมัวและกลายเป็นความยุ่งเหยิงวุ่นวายไปตามกัน ไม่มีเวลาจบสิ้น เพราะเรื่องนี้ผ่านไปเรื่องนั้นผ่านเข้ามา เหมือนเขาประกวดนางงามในงานวชิราฯ เช่นนั้น ใจจึงเป็นเหมือนฟุตบอลในสนามกีฬาเรชาติ ๆ นี้เอง ไม่มีเวลาได้พักผ่อนสงบตัวพอให้เกิดความสงบสุขเย็นใจบ้าง

ส่วนความสนุกรื่นเริงในทางสมาธิภาวนาไม่เป็นเช่นนั้น เวลาใจสงบลงสู่สมาธิ ใจมีความสุขเย็นอย่างบอกไม่ถูก ไม่มีความสุขและความแปลกประหลาดใดจะเสมอเหมือน แม้เวลาจิตถอนขึ้นมาก็ยังมีความสุขและเย็นใจติดมาด้วย ทั้งยังได้อาศัยฐานของจิตที่มีสมาธิเป็นเครื่องเสริมให้ใจมีความเชื่องชินสม่ำเสมอเป็นสุขต่อไป ไม่มีอารมณ์ชนิดจ้องหองปองร้ายตัวเองอยู่เป็นประจำ เข้ามายุแห่ก่อความเหมือนอารมณ์ของโลกที่เคยผ่านมา ฉะนั้นคำที่พูดว่าสมาธิล้ำสมัยและให้เก็บเข้าตู้เสีย นั้น ดิฉันจึงยังไม่เห็นด้วย เพราะถ้าสมาธิซึ่งมีอยู่กับใจที่อบรมได้ จนปรากฏเป็นความสุขขนาดที่รู้อยู่ทุกวันเวลานี้ ว่าเป็นของล้ำสมัยและถูกเก็บเข้าตู้เสียแล้ว ผู้ปฏิบัติและสอนธรรมจะเอาอะไรมาสอนโลก

ทั้งนี้แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนสมาธิเป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจตลอดมา ไม่เคยได้ยินได้เห็นที่ไหนในหมวดธรรมต่างๆ เท่าที่ได้เรียนและดูมาว่า พระพุทธเจ้าทรงดำเนินสมาธิว่าเป็นของล้ำสมัย แม้สมัยที่ต่อสู้สำหรับเก็บสมาธิยังไม่มีถึงยังไม่ทรงรับสั่งก็ตาม ความเห็นความเป็นมาของดิฉันดังที่เล่าถวายนี้นี้ จะเป็นคนหัวอะไรก็โปรดพิจารณาตามที่เล่าถวายนี้นั้น ส่วนวิปัสสนานั้นดิฉันยังไม่เข้าใจ ได้ยินแต่พระอาจารย์กรรมฐานท่านสั่งสอนพระเณรลูกศิษย์ของท่าน ดิฉันไปแอบนั่งฟังในเวลาไปกราบนมัสการเยี่ยมท่าน ท่านสอนว่าให้ใช้ปัญญาพิจารณาร่างกาย และแยกเป็นอาการๆ หรือเป็นธาตุ เป็นอายตนะ หรือเป็นชั้นรัศมีได้ตามแต่สะดวกและถนัด ให้เห็นสักว่าอาการเกี่ยวกับบอสุภะบ้าง ธาตุบ้าง อายตนะบ้าง ชั้นรัศมีบ้าง เป็นส่วนๆ ตามธรรมชาติของมันที่ตั้งอยู่และแปรไป ไม่ให้หลง

สำคัญว่าอาการธาตุ อายตนะ ชั้นนี้ เหล่านั้นเป็นตน หรือเป็นเรา เป็นของเรา โดยความเสกสรรใด ๆ ให้รู้ตามความจริงอันดั้งเดิมของมันดังนี้ ท่านสอนพิสดารดี แต่ดิฉันจำได้เพียงเท่านี้ เฉพาะดิฉันยังไม่เห็นผลจากการพิจารณาที่ตั้งที่ท่านอธิบายให้ฟัง จึงมาเรียนถามท่านพอเข้าใจ และถือเป็นหลักปฏิบัติต่อไป หากดิฉันมีวาสนา

ที่นี้คุณยังข้องใจอะไรอีกบ้าง ในปัญหาที่คุณถามอาจารย์นั้น ราวกับมรสุมกลางทะเลใหญ่ ถ้ายังมีก็โปรดพูดมา ไม่ต้องเกรงใจ

ไม่มีอะไรนอกจากรอฟังท่านจะบอกว่าดิฉันเป็นหัวอะไร และสมาธิของดิฉันจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้น

จะให้อาจารย์บอกอะไร เพียงเขาพูดเท่านั้นก็ยังโกรธเขา ยิ่งถูกอาจารย์ว่าเข้าไปอีกก็กลัวว่าอาจารย์จะไม่มีที่อยู่ เกรงว่าแผ่นดินจะแคบไป จึงขอผ่านไปโดยไม่ตำหนิและชมเชย ถ้ายังต้องการและเสียดายอยู่ที่โปรดบำเพ็ญเอาเองดีกว่า คนอื่นจะหิบบิณฑิด้วยวิธีดีและชม เพราะพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมาตรงต่อหลักธรรมว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ไม่ทรงอาศัยสิ่งภายนอกเป็นเครื่องกีดขวางและส่งเสริมถึงจะเลวลงหรือดีขึ้น

ดิฉันมาราบนมัสการด้วยความเต็มใจในฐานะลูกศิษย์มีครูสอน แต่ที่เรียนถามไปแล้วแม้จะไม่เป็นที่สบายใจท่าน แต่ก็เพื่อความเข้าใจ หากได้รับคำชี้แจงจากท่าน ดิฉันจะเป็นที่พอใจอย่างยิ่งในธรรมของท่านและปัญหาข้อข้องใจทั้งหมดที่หอบหิ้วมา

การพูด การสอน ไม่ว่าท่านว่าเราจัดเป็นภาระหนัก ทั้งยอมมีผิดพลาดบ้างเป็นธรรมดา ส่วนเจตนาเพื่ออนุเคราะห์กันนั้นเป็นของบริสุทธิ์ และมีคุณค่ามาก แต่จะนำมาซึ่งความผิดพลาดยอมไม่ได้ เช่นเดียวกับเราเขียนหนังสือ ทั้ง ๆ ที่รู้ตัวสะกดการันต์อยู่อย่างเต็มใจ แต่เวลามาเขียนเข้าจริง ๆ ก็ยอมมีผิดพลาดขีดฆ่าตกหล่นกันเป็นประจำ แก้วไม่ตก ธรรมยังเป็นของละเอียดและไม่ขึ้นอยู่กับผู้ใดโดยเฉพาะ จำต้องใช้ความพิจารณาโดยรอบคอบ ธรรมบางประเภทที่รู้อย่างประจักษ์ใจ แต่เวลานำออกมาเพื่อผู้อื่นยังทำให้ผิดจากความจริงไปได้ ไม่เพียงสมาธิที่ต่างคนต่างเรียนและปฏิบัติจะเป็นที่ลึกรอยกันทำเดี่ยว ส่วนจริตนิสสัยอันเป็นหลักใหญ่และต่าง ๆ กัน นั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก

คิดดู เราฟังธรรมมาจากอาจารย์เดียวกัน ในเวลาเดียวกัน ยังตีความหมายธรรมของท่านต่าง ๆ กัน ออกไปตามจำนวนและนิสัยของผู้ไปศึกษา แต่รวมแล้วก็ต่างคนต่างถูก เพราะตีความหมายธรรมเพื่อตัวเองโดยเฉพาะ ที่ท่านพูดว่าสมาธิของคุณล้ำสมัยให้เก็บเข้าตู้ไว้เสีย นั้นอาจารย์รู้สึกชอบอุบายที่ท่านใช้เพื่อฝึกทรมาณคน ในเวลาที่ควรจะใช้อย่างนั้น ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสมาธิของคุณล้ำสมัยและควรถูกเก็บเข้าไว้ในตู้ แต่เป็นเรื่องของเจ้า

สมาธิล้ำสมัยต่างหาก ไม่อยากก้าวหน้าด้วยปัญญาทั้ง ๆ ที่อุตสาหะไปแอบนั่งฟังมาจาก อาจารย์ที่ท่านสอนทางปัญญาโดยถูกต้องแล้ว ถ้าเป็นสมาธิของคนที่นอนเฝ้าสมาธิ ไม่สนใจหาทางออกด้วยปัญญาก็ควรเก็บเข้าตู้ไปเสีย ขึ้นปล่อยให้ออกพ้นพ่านก็จะกลายเป็นสมาธิเฝ้าและส่งกลิ่นคลุ้งไปหมด ใครอยู่ที่ไหนก็จะอุดจุกเพราะกลิ่นสมาธิที่ไม่นำไปทำประโยชน์ ปล่อยให้เฝ้าทิ้งเปล่า ๆ จนเหม็นคลุ้ง

เนื้อหรือปลาที่เขาหาได้ยังไม่ปล่อยให้เฝ้าเหม็นอยู่เปล่า ๆ เขายังจัดทำเป็นอาหารจนสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ ส่วนสมาธิของนักภวนาทำไมปล่อยให้เฝ้าพะอยู่ได้ ไม่มีที่ตรงไหนจะนำชม ขึ้นชมไปก็น่ากลัวจะเฝ้าทั้งคนผู้เป็นเจ้าของสมาธิอีกด้วย ก็ยิ่งจะส่งกลิ่นไปมาก ในโลกนี้มีจุกมากเท่าไร ไม่เห็นใจคนมีจุกซึ่งจะทนอุดกันอยู่ทั้งวันทั้งคืน ใครจะไปทนไหวล่ะ ว่าอย่างไรสบายดีหรือสมาธิของคุณและตัวคุณ อาจารย์ต้องขออภัยที่ไม่มีของดีมาฝาก มีแต่ธรรมปา ๆ และอาหารปา ๆ ดังที่เห็น ๆ นี้แล อาจารย์และพระเถรท่านก็ฉันอย่างนี้ทั้งนั้น เพราะฟ้าฝนแห่งแล้ง ประชาชนพลเมืองอดอยาก ทางวัดก็พลอยอดไปด้วย หากต่อไปฟ้าฝนดีพื้นที่ชุ่มเย็น เราคงมีหวังได้ฟังธรรมประเภทชุ่มเย็นในวันหนึ่งข้างหน้า โปรดอดสู้อภัย

พูดมีเหตุมีผลฟังแล้วจับใจ ก็เมื่อท่านพูดว่าสมาธิของดิฉันล้ำสมัยให้เก็บเข้าตู้ มีหน้าสมาธิและตัวดิฉันยังกลับเฝ้าเข้าอีก ยิ่งกว่าคนอื่น ๆ ว่าให้เป็นไหน ๆ แต่ทำไมดิฉันฟังแล้วกลับชื่นใจ และเพลิดเพลิดตามธรรม มิได้แสดงหุแสดงตาใจแม้แต่นิด ทำไมคำพูดประโยคเดียวกันและยังเน้นหนักลงยิ่งกว่ากันด้วยซ้ำ แต่ฟังแล้วกลับทำให้เย็นใจหายสงสัยไปหมด นอกจากจะพยายามทำตามจนสุดความสามารถเท่านั้น ทำไมจิตใจเป็นอย่างนั้น ดิฉันแปลกใจมากท่าน

โรคภัยถ้าประสบกัน แม้ฤทธิ์ของยาจะทำให้ร่างกายส่วนอื่น ๆ ผิดปกติไปบ้าง คนไข้ก็ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ แต่ถือโรคที่สงบลงและหายไปเพราะยา มากกว่าจะสำคัญยาที่ทำให้ร่างกายส่วนอื่น ๆ ผิดปกติไปบ้างในเวลานั้น โรคที่รักสงวนในสมาธิก็เป็นโรคที่ริษนิตหนึ่ง ที่ไม่ยอมลงใครเอาง่าย ๆ เหมือนกัน บางครั้งถึงกับต้องวางมวยฝีปากกันแทนหมัดกำปั้นก็มี ถ้าไม่ประสบบยาก็น่ากลัวเป็นโรคคลั่งสมาธิศีระจรดฟ้าแน่ ๆ แต่ยั้งดีที่โรคยังรอฟังยาอยู่บ้าง ไม่เตลิดเปิดเปิงไปเลยทีเดียว ทำนองม้าของนายสลบซึ่งทำเอาเจ้าของตกจากหลังปลิวลงเหมือนใบไม้ กลายเป็นคนเสียดิและตายไปเลยในเวลาต่อไป

มันายสลบเป็นอย่างไร นิมนต์ท่านเล่าให้ดิฉันฟังบ้างพอเป็นคติเตือนใจ เพื่อว่าจิตของดิฉันจะกลายเป็นม้ตัวนั้นไป จะได้มีสติรู้ไว้บ้างพอไม่ให้ดิฉันต้องเสียดสีและตายไป เช่นนายสลบคนนั้น

เรื่องดี ๆ คุณทำไมไม่อยากฟังและอยากเชื่อ แต่เรื่องม้เรื่องเสียดสีและตาย กลับเห็นเป็นเรื่องที่น่าสนใจและชอบฟังอย่างนั้นหรือ เพื่อว่าคุณเกิดเป็นทำนองนายสลบเข้าบ้างจะเป็นอย่างไร ทำไมชอบฟังนัก ถ้าไม่ชอบเป็นอย่างเขา อาจารย์ก็แปลกใจ

ดิฉันชอบฟังเพื่อเป็นคติตั้งที่เรียนแล้ว การฟังเพื่อเป็นคนดีก็มีส่วนเสียดด้วยหรือ ถ้ามีดิฉันก็หยุดได้ทั้ง ๆ ที่กำลังอยากฟังท่านเล่า

ก็คุณเคยฟังธรรมจากอาจารย์และเพื่อน ๆ ก็ฟังเพื่อเป็นคติไม่ใช่หรือ ครั้นแล้วปรากฏว่าวางมวยฝีปากกัน จนไม่มีใครกล้าตัดสินให้เรียบริ้อยลงได้ และยังคงเริ่มขึ้นเวทีฟังเรื่องมันายสลบไสลผู้ตกม้เสียดสีและตายต่อไปอีก นับว่าใจป้าจริง ไม่เคยเห็นมาก่อนและไม่เคยคิดว่าจะได้พบผู้หญิงนักสู้เช่นนี้ แปลกจริง

เรื่องมันายสลบก็เลยจะจางไป เพราะท่านหาเรื่องอื่นมาพูดไปเรื่อย ไม่สนใจเลยว่าอย่างไร มันายสลบไปถึงไหนแล้วท่าน ดิฉันรอฟังอยู่แล้ว

จิตที่มีความสงบได้ ชื่อว่าหาความสุขเจอในชีวิตของคน ๆ หนึ่ง ความสุขที่พบ ๆ ผ่าน ๆ เป็นความสุขชนิดวิ่งตัดหน้าพอให้เสียดตายแล้วหายไป ไม่ใช่ความสุขที่ให้ความเย็นใจตลอดไป เพราะมิได้ติดแนบอยู่กับใจ แต่เพียงอาศัยเขาเป็นสุข เมื่อสิ่งที่อาศัยผ่านไปจึงหมดความสุข แล้วเปลี่ยนเป็นความทุกข์ขึ้นมา เช่นเดียวกับคนเข้าไปโรงหนัง โรงละครที่ซบกล่อมบ่าเรอต่าง ๆ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นที่ให้ความสุขความสำราญทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องเขย่าใจให้กระเพื่อมขุ่นมัว เหมือนน้ำที่ถูกรบกวนและเขย่าอยู่เสมอ ย่อมขุ่นมัว ผิดปกติฉะนั้น

ขณะอยู่ที่นั่นใจก็ตั้งความหวังอยู่ตลอดเวลา แต่สิ่งที่ได้รับโดยปฏิเสธไม่ได้ก็คือสุขบ้าง ทุกข์บ้าง เพลินบ้าง เศร้าโศกบ้าง สับสนกันไปตามอารมณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวอยู่เสมอในเวลานั้น แม้เวลาอื่น ๆ ก็ย่อมมีลักษณะเช่นนั้นเข้าแฝงใจเหมือนเงาเทียมตัว ส่วนความสุขที่อาศัยธรรมเป็นอารมณ์ของใจนั้นผิดกัน ฉะนั้นท่านจึงเรียกต่างกันโดยให้นามว่าโลกและธรรม เพราะอารมณ์ไม่เหมือนกัน อารมณ์ของโลกเป็นเครื่องก่อกวนยุแหยให้แตกจากความสุข ส่วนอารมณ์ของธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมใจให้สงบเยือกเย็น ผู้ทำใจให้เข้าใจลัทธิศาสนากับธรรมมากเพียงไร ก็ยิ่งเป็นผู้มีใจสงบเยือกเย็นมากเพียงนั้น

คุณก็โปรดทำความพยายามให้ใจได้รับความสงบสุข เหมือนได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ อยู่เสมอ อย่าอยู่ห่างไกลจากพระ มารถึงจะกลัว ถ้าอยู่ห่างจากพระ มารเขาชอบมาก เพราะจะจับลากจับไปไหนก็ได้อย่างง่ายดาย คนมีพระ คือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อยู่ในใจ เป็นผู้ไม่มีภัย ไม่มีเวรทั้งแก่ตนและผู้อื่น ใจก็เย็นสบาย จุดศูนย์กลางของโลกก็คือใจ ถ้าใจสบายแล้วทุก ๆ สิ่งจะเป็นที่สงบเย็นไปตาม ๆ กัน อยู่ที่ไหนก็ลิ้มวัน คิน เดือน ปีไปหมด เพราะไม่มีทุกข์เดือดร้อนภายในใจ ซึ่งจะคว่ำหาสิ่งภายนอกมาช่วยพยุงและต้านทาน จุดศูนย์กลางของธรรมทั้งมวลก็คือใจ ใจเป็นผู้ทรงพุทธ ทรงธรรม ทรงสงฆ์ ทรงมรรค ทรงผล ทรงสุข ทรงทุกข์ ทรงสวรรค์ และทรงนิพพาน โปรดอบรมใจให้เย็นเห็นความสุขอยู่กับตน

เพราะคนเราถ้าเห็นสุขตามความจริงที่สุขสถิตอยู่แล้ว ก็หมดความว้าวุ่นโดยประการทั้งปวง จะเคลื่อนไหวไปมาเพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพก็เป็นกิจที่งามตา ไม่มีอาการเหมือนถูกไฟไหม้และน้ำร้อนลวก วังกระเสือกกระสนวุ่นวายจนไม่มีสติอยู่กับตัว เพราะถูกความทะเยอทะยานคว่ำเอาไปเผาไฟทั้งหมดยังเหลือแต่ตัวเปล่า จึงหาที่ยับยั้งไม่ได้แม้ขณะหนึ่ง มองดูแล้วเหมือนคนกำลังใช้หนักซึ่งแสดงอาการจะไปทำเดี๋ยว ไม่เหลือวแลยาเลย ความสุขที่พวกเรา mong ชำมอยู่เวลานี้ ถ้าไม่มีธรรมเป็นเครื่องทดสอบก็เห็นจะเจอได้ยาก หากเป็นของง่ายโดยไม่มีกฎเกณฑ์หรืออุบายวิธีแล้ว เราทุกคนต่างเสาะแสวงหาความสุขกันทั้งนั้น ไม่มีผู้แสวงหาความทุกข์แม้รายเดียว แล้วทำไมจึงไม่พากันเจอความสุขอย่างเอาจัง ๆ เสียบ้าง

สิ่งอื่น ๆ ยังเจอกัน บางอย่างเจอจนหาทางออกไม่ได้ จะให้จิ้งขนาดไหน จังจนกล้าทำ อัตตวินิบาตแก่ตนได้ (ฆ่าตัวตาย) เพื่อหาทางออก แต่แล้วก็เป็นเรื่องเพิ่มทางเข้าหาทุกข์แบบทวีคูณเข้าอีก ถ้าจะคิดและทำให้ถูกกับหลักความจริงอันตายตัวแล้ว ตนเป็นที่รักแลสงวนอย่างยิ่ง เราทราบกันทุกคน แม้แต่สัตว์ก็ทราบ ส่วนอุบายวิธีแสดงออกเพื่อตนนั้นได้ปฏิบัติกันแคไหนเพียงไร จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดอย่างยิ่ง สำหรับมนุษย์เราที่มีศาสนา คือแนวทางแก้ไขและป้องกัน ช่วยหาทางราบรื่นและปลอดภัยแก่ตนและส่วนรวม จากหลักธรรมที่เป็นแนวทางรับรองความถูกต้องอย่างสมบูรณ์แล้ว ผู้ดำเนินตามจะไม่ผิดหวังทั้งทางการอาชีพ และทางจิตใจอันเป็นหลักใหญ่ของการทำงานทุกประเภท ข้อนี้ไม่ใช่เลยลงทะเลแล้วหรือ ควรหยุดเสียที เกรงว่าคุณผู้นั่งฟังจะเหนื่อยแยะ

ไม่เหนื่อยคะ ฟังเพลินไป ดิฉันเข้าใจจุดศูนย์กลางของโลกและธรรม คือใจดวงนี้ และพระพุทธ ธรรม สงฆ์ ตลอดมรรค ผล นิพพาน รวมลงมาใจดวงเดียวนี้ คำที่ดิฉันเรียน

ท่านว่าได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์นั้นก็เป็นที่แน่ใจ กับพวกเราพากันหาความสุขที่ไม่ถูกจุดด้วยอุบายที่ไม่ชอบก็ไม่เจอ เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งดี หายข้องใจทุกข้อที่เรียนถาม ที่ยังสงสัยอยู่ไม่วายก็คือ ม้านายสลบเท่านั้น คราวนี้ท่านไม่เห็นพูดถึงเลย ขอกราบขอบพระคุณ